

asarlarning dunyo bo‘ylab o‘rganilishi va qadrlanishi to‘g‘risidagi ma‘lumotlar nafaqat adabiyotshunoslar, balki keng kitobxonlar uchun ham qimmatli hisoblanadi. Bu tadqiqotlar orqali o‘zbek madaniyatining ulug‘ namoyandalari merosini xalqaro miqyosda targ‘ib qilishga katta hissa qo‘shiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdullayev N. Jahon san‘ati tarixi. – Toshkent. 2007 “O‘zbekiston” NMIU. 271 b. <https://t.me/armmrdi>
2. Ахмедова Э.Р. Культурология. Мировая культура: учебник/ Э.Р.Ахмедова, Р.Габидулин; ред. Г.Дресвянская; ретс. Т.К.Кузиев, Р.Х.Такташ. - Ташкент: Академия художеств Узбекистана, 2001. - 304 с. <https://t.me/armmrdi>
3. Гюл Э. Диалог культур в искусстве Узбекистана: античост и средневекове /Э. Гюл; науч. ред. А.Хакимов. - Алматы: ПРИНТ-С; Ташкент: Мир ИНФОРМ, 2005. - 208 с. <https://t.me/armmrdi>
4. Kultasheva N.D. “Umumsan‘at tarixi (O‘rta asrlar san‘ati)”, o‘quv qo‘llanma. T.; 2019. <https://t.me/armmrdi>
5. Kultasheva N.D. “Umumsan‘at tarixi (XIX asr G‘arbiy Yevropa mamlakatlari san‘ati)”, o‘quv qo‘llanma. T.; 2019. <https://t.me/armmrdi>
6. https://uza.uz/oz/posts/umrini-sanatga-bagishlagan-ijodkor-yodi_568327
7. Жалолiddин Миртожиев - “Мен Ўзбекнинг мусаввириман” хотира кўргазмасидан лавҳа
8. Haykaltarosh Jaloliddin (Ravshan) Mirtojiiyev ijodiga nazar va ehtirom | Journal of Culture and Art (imfaktor.com)

BIOLOGIYA DARSLARIDA BILISH FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH SHAKLLARI

Ablakulova Nodira Abduvahobovna

Guliston davlat universiteti dotsenti, Biologiya fanlari bo‘yicha (PhD)

Karabayeva Navruza Toyirjon qizi

Guliston davlat universiteti Biologiya ta‘lim yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya: *maqolada darsda o‘quvchilarning bilish faoliyati va o‘qituvchining pedagogik faoliyati, faoliyatini tashkil etish va boshqarish dars strukturasi, local darajadagi pedagogik texnologiyalar yoritb berilgan.*

Kalit soʻzlar: *taʼlim, oʻquvchi, metodlar, vositalari, bilim, koʻnikma, baho, pedagogic, biologiya.*

Taʼlim jarayonida oʻquvchi oʻqituvchining bevosita rahbarligida, taʼlim mazmuni, metodlari, vositalari va shakllari yordamida organik olamning qonuniyatlari, hodisa va voqealarning mohiyati, oʻziga xos xususiyatlarini oʻrganadi va bilim, koʻnikma hamda malakalarni egallaydi. Bundan koʻrinib turibdiki, oʻquvchilar uchun oʻquv jarayoni bilish jarayoni, uning faoliyati esa bilish faoliyatidir.

Oʻqituvchi taʼlim jarayonida oʻquvchilarning bilish faoliyatini tashkil etadi, boshqaradi, nazorat qiladi, baholaydi va oʻqitishdan koʻzda tutilgan taʼlimiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadlarni amalga oshirish orqali shaxsning har tomonlama rivojlanishiga zamin yaratadi. Oʻqituvchi uchun taʼlim jarayoni oʻquvchilarning faoliyati bilan uzviy bogʻlangan va mazkur jarayonni tahlil qiladigan, umumlashtirib, tegishli hollarda oʻzgartirishlar kiritadigan ish jarayoni, kasbiy pedagogik faoliyati sanaladi. Darsda oʻquvchilarning bilish faoliyati va oʻqituvchining pedagogik faoliyati bir-biriga uygʻun ravishda tashkil etilgandagina oʻqitishdan koʻzda tutilgan maqsadlarga erishish mumkin. Oʻquvchilarning bilish faoliyatini tashkil etish va boshqarish dars strukturasi asosini tashkil etadi. Shu sababli bu masalani chuqurroq oʻrganish maqsadga muvofiq. Biologiyani oʻrganishda oʻquvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish uchun darsning, oʻquvchilarning oʻtgan mavzu yuzasidan oʻzlashtirgan bilim, koʻnikma va malakalarini aniqlash, ularni tizimlashtirish,

yangi mavzu yuzasidan oʻzlashtirilgan bilim, koʻnikma va malakalarni nazorat qilish va baholash, shuningdek, yangi mavzuni oʻrganish jarayonida lokal texnologiyalardan foydalanish maqsadga muvofiq. Biologiyani oʻqitishda lokal darajadagi pedagogik texnologiyalardan “Keys”, “Insert”, “Waster”, Venn diagrammasi, “Aqliy hujum”, “Kichik guruhlarda ishlash”, “Atamalar zanjiri”, “Atamalar varagʻi”, tezkor oʻyinlar va oʻyin mashqlarning turli shakllaridan foydalanish tavsiya etiladi. Biologiya kursi mazmunidagi muammoli masalalarni oʻqitishda “Keys”dan foydalanish yuqori samara beradi. “Keys” — case studies ingliz tilidan olingan boʻlib, jarayon yoki vaziyat degan maʼnoni beradi. Dastlab bu texnologiyadan biznesmen va tadbirkorlarni oʻqitishda foydalanilgan boʻlib, hozirgi paytda oʻqitiladigan fanning mazmunidan kelib chiqqan holda, tirik organizmlarda boradigan jarayonlarning tashqi va ichki, obyektiv va subyektiv omillari yuzasidan muammoli vaziyatlar yaratilib ularni hal etish uchun oʻquv munozaralari tashkil etiladi. Biologiyani oʻqitishda dastur mazmunidagi evolyutsion tushunchalar yetakchilik qilgan, shuningdek, munozarali “oʻsimliklarning paydo boʻlishi va rivojlanishi”, “hayvonot olamining

paydo bo‘lishi va rivojlanishi” kabi mavzularni o‘qitishda foydalanish mumkin. Ta’lim-tarbiya jarayonida keysdan foydalanish uchun o‘qituvchi:

dastur mazmunidagi muammoli mavzularni aniqlashi, shu mavzularni o‘qitish uchun muammoli savol-topshiriqlar tuzishi;

- dars davomida muammoli savol-topshiriqlarning qiyinchilik darajasiga ko‘ra yakka tartibda yoki o‘quvchilarning kichik guruhlarida mustaqil ishlarni tashkil etilishini aniqlash.

- o‘quvchilarning bilish faoliyatini mazkur muammolarni hal etish, o‘quv munozaralari orqali bahsda qatnashtirish yo‘llarini rejalashtirishi;

- muammoli savol-topshiriqlar asosida tashkil etilgan o‘quv munozaralarida yakuniy fikrni vujudga keltirishi lozim.

Dastur mazmunidagi faqat faktik materiallarni o‘rganish nazarda tutilgan mavzularda Insertdan foydalanish tavsiya etiladi. Insert - lokal darajadagi pedagogik texnologiya bo‘lib, o‘quvchilar tomonidan o‘quv materialidagi asosiy g‘oya va faktik materiallarni-anglashiga zamin yaratish maqsadida qo‘llaniladi. O‘quvchilarni Insert yordamida ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun ularga o‘rganiladigan o‘quv materiallari va maxsus jadval tarqatiladi. O‘quvchilar har bir jumlaning o‘rganib chiqib, maxsusjadvalgamuayyansimvollar yordamida belgilashtirish tavsiya etiladi.

Agar jumlada berilgan ma’lumot shu kungacha o‘zlashtirgan bilimlariga mos kelsa, “Bilaman” - V, agar ma’lumotlar tushunarli va yangi bo‘lsa, u holda “Ma’qullayman” +, agar ma’lumotlar o‘quvchilar o‘zlashtirgan bilimlariga mos kelmasa, u holda “o‘rganish lozim” , o‘quvchilar o‘quv materiallarini o‘zlashtirishda qiyinchilik his etsa, u holda “Tushunmadim?” belgisini qo‘yadi. Biologiyani o‘qitishda maqsadga muvofiq ta’sir ko‘rsatish va qulay ijtimoiy-psixologik muhitni vujudga keltirishi o‘qituvchi tomonidan qo‘llanilgan pedagogik texnologiyalarga bog‘liq bo‘ladi. Didaktikada ishlab chiqilgan har qanday texnologiya o‘quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish va ta’lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi, lekin quyidagi texnologiyalarda mazkur masala asosiy g‘oyani egallaydi:

1. Didaktik o‘yin texnologiyalari.
2. Muammoli ta’lim texnologiyalari.
3. Modulli ta’lim texnologiyalari.
4. Hamkorlikda o‘qitish texnologiyasi.
5. Loyihalash texnologiyasi.

Didaktik o‘yinli texnologiyasida yetakchi o‘rinlarni ta’lim beruvchi, rivojlantiruvchi, tarbiyalovchi, kommunikativ funksiyalar egallab, qolgan funksiyalar ularga ilova bo‘ladi. Muammoli ta’lim texnologiyasida aqliy faoliyat

usullarini shakllantirish, ijodiy faoliyatga yo‘llash, mantiqiy fikrlashni rivojlantirish funksiyalari etakchi o‘rinni egallaydi, qolgan funksiyalar ularga go‘yoki bo‘ysunadi. Shu asnoda boshqa texnologiyalarning ham didaktik funksiyalarini tahlil etish mumkin.

Biologiya o‘qituvchisi darsda o‘rganiladigan mavzuning ta’limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadlari va pedagogik texnologiyalarning didaktik funksiyalarini hisobga olgan holda qaysi texnologiyadan foydalanishini ilmiy-metodik asosda tanlagandagina ko‘zlangan maqsadga va samaradorlikka erishadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Nodira, A., Saida, D., & Gulchekhra, A. (2023). Use of cloud technologies in the educational process. *European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies*, 3(03), 7-16.
2. Trihadiningrum, Y., Anandita, F. D., & Nadira, A. (2023). Electronic waste management in schools: a case of Surabaya City, Indonesia. *Journal of Material Cycles and Waste Management*, 25(1), 597-611.
3. Ablakulova, N. A. (2019). Assessment of the effect of natural triterpenoids on wheat fungal diseases. Abstract dissertation. Doctor of Philosophy in Biol. sciences. Tashkent.
4. Abdikulov, Z. U., & Ablakulova, N. A. (2021). O‘simliklarning fiziologik faol moddalari.
5. Аблакулова, Н. А. (2019). Оценка действия природных тритерпеноидов на грибковые заболевания пшеницы (Doctoral dissertation, Диссертация на соискания доктора философии (PhD) по биологическим наукам. Ташкент, 2019. 106 с).
6. Ablakulova, N., & Kh, K. (2015). Influence of Growth Regulators on contamination of Winter Wheat. *Biological and Chemical Research. The American Journal of Biological and Chemical Research. America*, 4, 91-98.
7. Ablakulova, N. A. Otsenka deystviya prirodnyx triteroidov na gribkovye zabolevaniya pshenitsy. Diss. PhD.
8. Ražná, K., Ablakulova, N., Žiarovská, J., Kysel’, M., Kushiev, K. K., Gafurov, M. B., & Cagáň, Ľ. (2020). Molecular characterization of the effect of plant-based elicitor using microRNAs markers in wheat genome. *Biologia*, 75, 2403-2411.